

Hazai Egészségpillanatkép 2020. Gyorsjelentés a Global Burden of Disease Study 2019 adatai alapján

Hungarian Health at a Glance, 2020. Quick report based on the Global Burden of Disease Study 2019 data

Szerzők: Vitrai József , Bakacs Mártaⁱⁱ

Beküldve: 2020. 11. 15.

Doi: 10.24365/ef.v62i1.654

Kulcsszavak: GBD; lakosság egészsége; egészségmonitorozás; halálozás

Keywords: GBD; population health; health monitoring; mortality

ÖSSZEFOGLALÁS

A Global Burden of Disease Study 2019 legfrissebb adatai lehetőséget nyújtanak a magyar lakosság egészségi állapotának értékelésére. A szerzők a betegségek szempontjából a 2010-ben és 2019-ben halálozással és az elvesztett egészséges életévvel jellemzik a magyar nők és férfiak egészségét, kiemelve a 20-54 éves korosztályt. Az egyes egészségkockázatok súlyát a hozzájuk kapcsolt elvesztett egészséges életév részarányával írják le. A magyar adatokat a többi visegrádi ország és Ausztria értékeivel vetik össze.

Az elmúlt tíz évben a nők **halandósága** 7%-kal nőtt, míg a férfiaké kissé, 1,5%-kal csökkent. Az elhunyt nők felének szív- és érrendszeri betegségek, negyedének rosszindulatú daganatok okozták a halálát. A férfiak több mint 40%-a szív- és érrendszeri betegségek, 30%-a daganatok miatt hunyt el.

A nők mindössze 5%-a hunyt el 20-54 éves korban, a férfiaknál ez az érték 12% volt 2019-ben. Ebben a korosztályban – 2010-hez képest – mindkét nemben jelentős csökkenés volt megfigyelhető: a nőknél ez 16%, a férfiaknál 22% volt. A 20-54 éves nők halál oka 48%-kal a rákos megbetegedések vezették, a második helyen a szív- és érrendszeri betegségek álltak 19%-kal.

A 20-54 éves férfiak halálozása közel 30-30%-ban volt köthető e két betegségcsoporthoz 2019-ben.

Mind a magyar nők, mind a magyar férfiak halandósága 2019-ben magasabb volt a visegrádi országok és Ausztria értékeinél. A vezető halálokokban, mint a szív- és érrendszeri betegségek, valamint a rosszindulatú daganatok okozta halálozás vonatkozásában ugyanezt lehetett megfigyelni. A férfiak halandósága mind egyik országban jelentősen meghaladta a nőkéét. Az 1 éves kor alattiak halandósága 2010 és 2019 között Magyarországon nagymértékben, harmadával csökkent ugyan, azonban ez 2019-ben a visegrádi országokkal és Ausztriával összevetve Szlovákia után mégis a második legmagasabb volt.

A magyarok **egészségveszteségeinek** döntő része a krónikus, nem fertőző betegségekhez volt köthető 2019-ben is. A két kiemelkedő veszteséget okozó betegségcsoport – gyakorisági sorrendben – a szív- és érrendszeri betegségek és a daganatok voltak. E két betegségcsoporton túl a férfiaknál még a sérülések járultak hozzá nagyobb arányban az egészségveszteségekhez. 10 év távlatában a nőknél 2%-kal, míg férfiaknál 5%-kal csökkentek az ezekből származó veszteségek. 2019-ben a magyar nők és férfiak egész-

ⁱ független népegészségügyi szakértő

ⁱⁱ Országos Gyógyszerészeti és Élelmezés-egészségügyi Intézet, Budapest

ségveszteségei meghaladták a többi visegrádi ország értékeit, és Ausztriával összevetve a nőknél 16%, a férfiaknál 42% többletvesztés mutatkozott. Nőknél az összes egészségvesztés közel negyede a 20-54 éves korosztályt érintette.

Ebben a korcsoportban a legnagyobb veszteséget okozó betegcsoportok sorrendje a teljes női népességhez viszonyítva megfordult: a daganatos megbetegedések több veszteséget okoztak, mint a szív- és érrendszer betegségei. A 20-54 éves férfiak egészségvesztései tették ki a teljes férfinépesség veszteségeinek közel 30%-át. Ebben a korcsoportban azonos arányban lehetett a szív- és érrendszeri betegségekhez, illetve a rosszindulatú daganatokhoz kötni a veszteségeket. Kiemelendő azonban, hogy a férfiaknál az összes veszteség negyedéért a sérülések, ezen belül a balesetek voltak felelősek.

A nők **kockázati tényezőhöz** kapcsolt egészségvesztéseinek döntő részét – előfordulási sorrendben – a magasvérnyomás-betegség, a magas testtömegindex, a magas vércukor- és koleszterinszint, a dohányzás, valamint a magas sófogyasztás okozta 2010-ben és 2019-ben is. Férfiaknál a kockázati tényezők sorrendje a nőkéhez hasonlóan alakult 2010-ben és 2019-ben is, de a férfiaknál az alkoholfogyasztás a legnagyobb veszteséget okozó kockázatok közé került.

A 20-54 éves nőknél a legnagyobb veszteséget okozó kockázatok sorrendje a teljes női népességtől eltérően alakult: dohányzás, magas testtömegindex, alkoholfogyasztás, magasvérnyomás-betegség, magas vércukor- és koleszterinszint. Ebben a korosztályban a férfiaknál az alkoholfogyasztás és a dohányzás okozta a legnagyobb mértékű egészségvesztést, ezt követték az egészségtelen étrendhez kapcsolódó kockázatok.

2019-ben a magyar nők és férfiak minden kockázati tényezőcsoportban több egészséges életévet vesztek el, mint a nemzetközi összehasonlításba bevont többi ország lakosai. A viselkedési kockázatok okozta veszteségek valamennyi

országban meghaladták mind a környezeti, mind az élettani kockázatokat.

Összességében az egészségvesztések 2010-hez viszonyítva a nőknél némileg növekedtek, míg a férfiaknál csökkentek, igaz veszteségeik meghaladták a nőkéét 2019-ben. A magyar népesség legaktívabb részében, a 20-54 éves korosztályban mindkét nemnél jelentősen csökkentek az egészségvesztések.

A legtöbb halálozást, illetve a legnagyobb egészségvesztéseket okozó betegcsoportok és kockázati tényezők sorrendjében 2010 óta lényeges változás nem történt. Az egészséges életmóddal megelőzhető szív- és érrendszeri betegségek, valamint a rosszindulatú daganatok okozták a legtöbb halálozást és ezek miatt vesztett el a legtöbb egészséges életév is Magyarországon.. Ezzel összhangban, a viselkedési (mint például a dohányzás, az alkoholfogyasztás, a magas sófogyasztás) és az élettani kockázatokhoz (mint például a magas vércukor- és koleszterinszint, magas testtömegindex) kapcsolhatóak a legnagyobb egészségvesztések.

A többi visegrádi országgal és Ausztriával összevetve a magyar mutatók értékei – 2010-hez hasonlóan – 2019-ben továbbra is elmaradást jeleztek.

A 2019-es adatok ismét felhívják a figyelmet, hogy érdemes lenne a jelenleginél jóval nagyobb erőforrásokat fordítani a megelőzésre, azaz a legnagyobb egészségvesztéseket okozó viselkedési kockázatok visszaszorítására. A népességügy ez irányú megerősítése nemcsak jóval kisebb hazai egészségvesztéseket eredményezne, hanem a tudományos bizonyítékok szerint az egészségügyi erőforrások felhasználásának hatékonyságát is növelné. Az egészségadatok értékelése alapján hozott intézkedések a lakosság egészségének javításához, az aktív és a produktív népesség növekedéséhez vezetnének, és ezáltal hozzájárulnának az ország versenyképességének javulásához. Az ennek eredményeképpen bővülő erőforrások a népesség egyre nagyobb részének biztosíthatnák az egészséges életmód, a teljesebb, boldogabb élet feltételeit.

HÁTTÉR

A magyar lakosság egészségéről hivatalosnak tekinthető jelentést az OECD jelentetett meg 2020 végén, amiben a legfrissebb adatok 2018-ból, míg a 2019-ben közreadott OECD és EU jelentésekben az adatok 2017-ből származtak.^{1,2,3} (Health at a Glance: Europe 2020: State of Health in the EU Cycle - magyar összefoglaló a következő lapszámban olvasható) Nemzetközi összehasonlításra alkalmas adatok jelenleg az Eurostat honlapján is csak 2017-esek. A Global Burden of Disease Study (GBD) 2019 adatbázisábólⁱⁱⁱ 2020. október 15-től azonban már elérhető a 2019-es adatok 204 országra és térségre, 396 betegségre, 87 kockázati tényezőre, 1990-2019 között évenkénti bontásban.⁴ A GBD adatait számos európai és Európán kívüli országban használják a lakosság egészségének monitorozására, a lakosság egészségét érintő döntések előkészítéséhez.^{iv} A hazai szakemberek számára ez a projekt több alkalommal is bemutatásra került.^{5,6,7}

Jelen közlemény célja a frissen megjelent adatokból olyan rövid összeállítást közreadni, amely segít az olvasónak megítélni a magyar lakosság egészségét részben az időbeli változások, részben más országok adataival való összehasonlítás alapján. A közlemény első felében a szerzők bemutatják, hogy a nagyobb betegségcsoportok mekkora súlyt képviselnek a hazai egészségvesztésekben, a másodikban pedig a kockázati tényezők szerepének tisztázására kerül sor. Az egészségvesztéseket először a halálzási adatokkal, majd az elvesztett egészséges életévekkel (ELÉV) jellemzik. Az utóbbiak a veszteségekről teljesebb képet mutatnak, hiszen a halálzás mellett az egészségproblémák (pl. az olyan, nem halálos betegségek, mint a lelki betegségek vagy az életvitelt tartósan korlátozó tünetek) miatti korlátozottságot is számba veszik.

MÓDSZERTAN

A lakosság egészségének jellemzéséhez a GBD adatbázisából letöltöttük a 2010-re és 2019-

rebecsült elvesztett egészséges életévek (angolul DALY) teljes veszteségen belüli részarányát, valamint a 100 ezer főre számított értékét valamennyi betegségre együttesen, illetve a legjelentősebb veszteséget okozó betegségcsoportokra, a teljes lakosságra és a 20-54 éves korcsoportra, nemenként. Ugyancsak letöltöttük a 100 ezer főre becsült halálzási adatokat az előzőekben megadott nemi és életkori bontásokban. (A betegségek okozta egészségvesztések becslésével kapcsolatos módszertani kérdésekről részletesen lásd GBD 2019 Diseases and Injuries Collaborators, 2020⁸)

A halálzási és az ELÉV adatok nemzetközi összehasonlításához valamennyi betegségre együttesen, illetve a szív- és érrendszeri, valamint a rosszindulatú daganatos betegségekre vonatkozó, korra standardizált adatokat ismertetjük Magyarországra, Szlovákiára, Csehországra, Lengyelországra, valamint Ausztriára, az előbbieken leírt bontásokban. Az egy éves kor előtti halálzás időbeli alakulásának bemutatására és más országokkal való összevetéséhez a 100 ezer főre számított, mindkét nemre együttesen becsült értéket használtuk. Megjegyezzük, ez a halálzási mutató nem egyezik meg a szokásosan használt csecsemőhalálzással, aminél a halálesetek számát nem 100 ezer egy év alatti lakosra vetítik, hanem 1000 élve szülőltre.

Az egyes egészségkockázatok egészségvesztésben játszott szerepének bemutatásához letöltöttük mind a 87 tényezőre becsült magyarországi ELÉV értékeket a fenti demográfiai csoportok szerint, illetve az említett országokra. Megjegyezzük, hogy az egyes kockázati tényezők által okozott egészségvesztések összes veszteségen belüli részarányának összege meghaladhatja a 100%-ot, mivel a társult kockázati tényezők (pl. magas testtömegindex mellett fellépő magasvérnyomás-betegség) hatásának pontos becsléséhez jelenleg nem állnak rendelkezésre megfelelő adatok. (Az egészségkockázatok becslésével kapcsolatos módszertani kérdésekről részletesen lásd GBD 2019 Risk Factors Collaborators, 2020⁹)

Az ábrákon csupán azokat a betegségcsoportokat tüntettük fel, melyeknél a veszteség részaránya valamelyik vizsgált korcsoportban meg-

ⁱⁱⁱ GBD2019 adatok egyrészt itt: <https://vizhub.healthdata.org/gbd-compare/>, másrészt itt: <http://ghdx.healthdata.org/gbd-results-tool> érhető el

^{iv} <http://www.healthdata.org/gbd/2019>

haladta az 1%-ot. A nemzetközi összehasonlítás-hoz korra standardizált adatokat használtunk.

EREDMÉNYEK

Betegségcsoportok súlya az egészség-vesztésekben

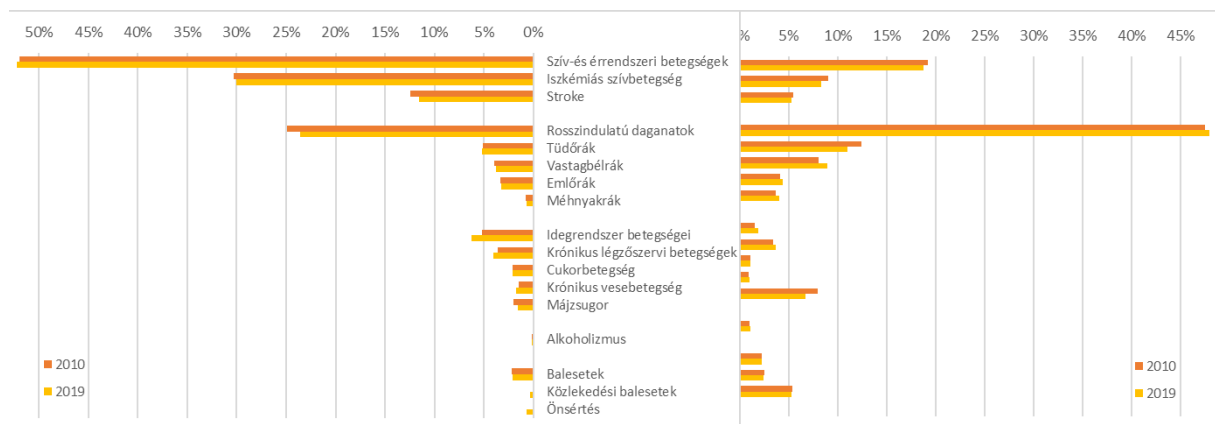
Halálozás

2019-ben Magyarországon elhunyt nők száma a GBD becslése szerint 66 827 volt^y, ami százezer főre vetítve 1319 halálesetet jelentett; ez 2010-hez viszonyítva 7%-os növekedésnek felelt meg. Az elhunyt nők felének a szív- és érrendszeri betegségek, negyedének a rosszindulatú daganatok okozták a halálát. [1. ábra; bal oldal]

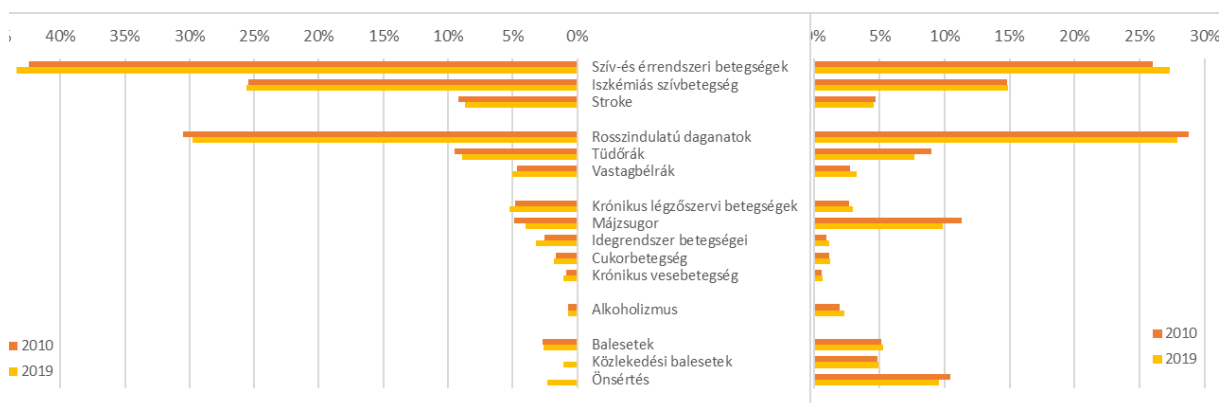
A 20-54 éves nők körében a becslések alapján 3311-en hunytak el 2019-ben, ami az összes halálozás mindössze 5%-át tette ki. Átszámítva százezer főre, ez 145 halálesetnek felelt meg, és ez az érték 2010-hez viszonyítva 16%-os csökkenést jelentett. Ebben a korosztályban a nők haláloki listáját a daganatos megbetegedések 48%-kal vezették, míg a második helyen a szív- és érrendszeri betegségek álltak 19%-kal. [1. ábra; jobb oldal] A fiatal és középkorú felnőtt nők körében a tüdőrák volt a vezető halálok (11%).

2019-ben a Magyarországon elhunyt férfiak száma a GBD becslése szerint 62 041 volt, ami százezer főre vetítve 1346 halálesetet jelentett; ez 2010-hez viszonyítva 1,5%-os csökkenésnek felelt meg.

1. ábra: Halálokok részaránya az összes halálozáson belül a teljes női lakosságra (bal oldal) és a 20-54 éves nőknél (jobb oldal) 2010-ben és 2019-ben

2. ábra: Halálokok részaránya az összes halálozáson belül a teljes férfi lakosságra (bal oldal) és a 20-54 éves férfiaknál (jobb oldal) 2010-ben és 2019-ben

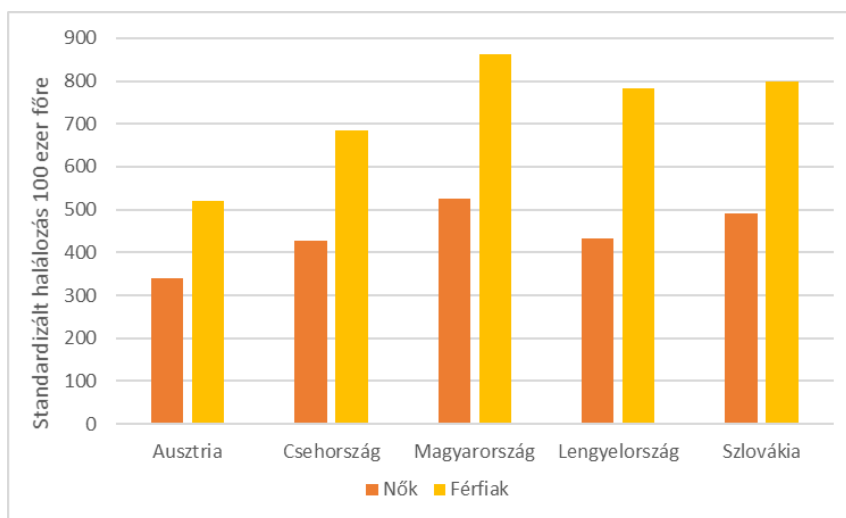
^y A GBD a halálesetek számát becsléssel állítja elő, ezért az a KSH által közölt tényleges esetszámoktól eltérhet.

Az elhunyt férfiak több mint 40%-ának szív- és érrendszeri betegségek, 30%-ának rosszindulatú daganatok okozták a halálát. [2. ábra; baloldal] Az iszkémiás szívbetegség önmagában a halálozások negyedét okozta.

A 20-54 éves férfiak körében a becslések alapján 7170-en hunytak el 2019-ben, ami az összes halálozás mindössze 12%-át tette ki. Átszámítva százezer főre, ez 309 halálesetnek felelt meg,

és ez az érték 2010-hez viszonyítva 22%-os csökkenést jelentett. A 20-54 éves férfiak halálozását részben a daganatos (28%), részben a szív- és érrendszeri (27%) megbetegedések okozták 2019-ben. Az iszkémiás szívbetegségek önmagukban a halálozások 15%-ért feleltek. A tüdőrákon (8%) túl még kiemelendő a májzsugor (10%), valamint az önsértés (10%) mint jelentősebb halálok.

3. ábra: Halálozás a visegrádi országokban és Ausztriában nemek szerint, 2019-ben

Halálozás nemzetközi összehasonlításban

2019-ben mind a magyar nők, mind a magyar férfiak százezer főre vetített halálozása magasabb volt a vizsgált országokban. [3. ábra] A magyar adatok legjobban az osztrák (nők: 55%-kal, férfiak: 66%-kal), legkevésbé a szlovák (7%-kal, 8%-kal) értékeket haladták meg.

A férfiak halálozása több mint másfélszerese volt a nőkének a vizsgált országokban. A nemek közti különbség legkisebb Ausztriában (53%), a legnagyobb Lengyelországban (81%) volt tapasztalható. A legnagyobb halálozási veszteséget okozó betegségeknél a férfiak körében hasonló többlethalálozás volt megfigyelhető. Több mint másfélszer annyi volt a férfiak szív- és érrendszeri (Ausztria: 145%, Lengyelország: 158%), valamint rosszindulatú daganatos betegségek miatti halandósága (Ausztria: 159%, Lengyelország: 185%), mint a nőké.

Mind a szív- és érrendszeri betegségek, mind a rosszindulatú daganatok okozta halálozásban

hasonló volt az összkép. [4.ábra] A magyar adatok – egy kivétellel – magasabbak voltak az összehasonlításban szereplő országokénál. A szív- és érrendszeri betegségek okozta halálozásban a magyar érték leginkább az osztrákot (nők: 198%, férfiak: 206%) haladta meg, és legkevésbé a szlovák (98%, 104%) adatoktól tért el. A rosszindulatú daganatok okozta halálozásban ugyancsak az osztrák (142%, 159%) adatokat haladta meg leginkább a magyar érték, míg legközelebb a lengyel (108%, 101%) halálozási mutató állt.

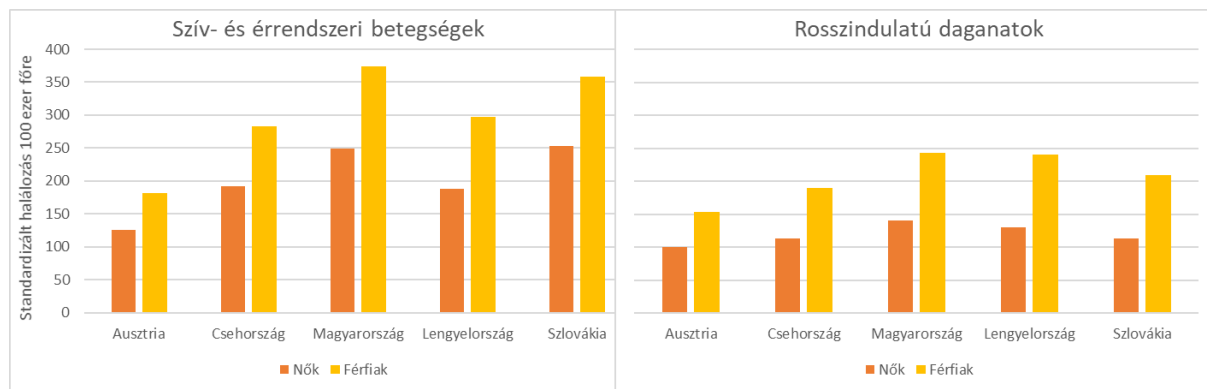
Egy éven aluliak halálozása

2010 és 2019 között az első életévükben elhunytak aránya Magyarországon jelentősen, egyharmadával csökkent: a 100 ezer főre számított érték 492-ről 331-re. [5. ábra] Ez az érték 2019-ben a visegrádi országokkal és Ausztriával összevetve a második legmagasabb volt, pedig 2010-ben hazánk az öt vizsgált ország között még a

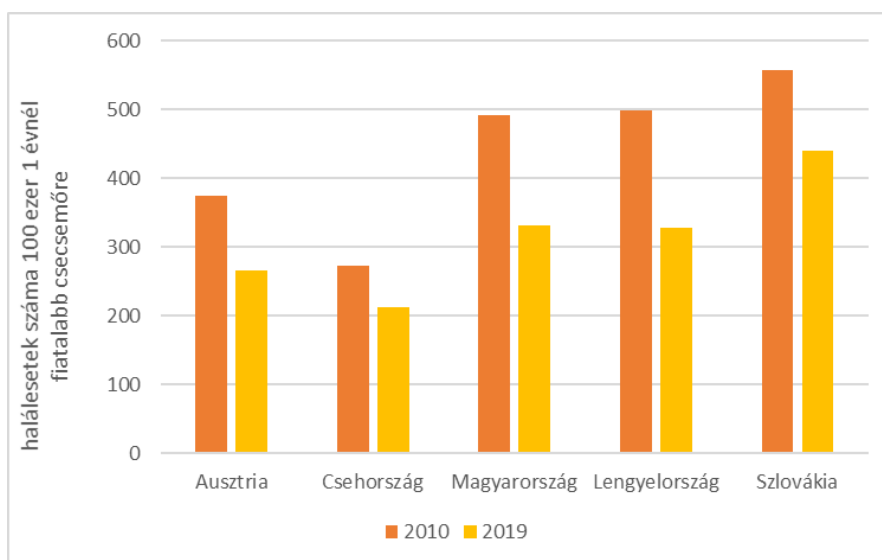
harmadik helyen állt. Igaz, a legkedvezőbb halálozási arányt mutató Csehországhoz képest

2010-ben a magyar adat 80%-kal, de 2019-ben már csak 55%-kal volt magasabb.

5. ábra: Legnagyobb halálozási veszteséget okozó betegségek a visegrádi országokban és Ausztriában nemek szerint, 2019-ben

4. ábra: Az 1 év alatti halálozása a visegrádi országokban és Ausztriában, 2010-2019

Elvesztett egészséges életévek

2019-ben Magyarországon a nők 1,8 millió egészséges életévet vesztek, ami százezer főre számítva 35 503 év volt, mintegy 2%-kal magasabb, mint 2010-ben.

A nők egészségveszteségeinek 90%-át a krónikus nem fertőző betegségek, 7%-át a sérülések, a maradék 3%-ot a fertőző, az anyai és újszülöttkori, valamint a táplálkozási betegségek okozták, hasonlóan 2010-hez. 2019-ben a szív- és érrendszeri betegségek okozták a legnagyobb, közel 30%-os egészségveszteséget [7. ábra; baloldal], mely háttérben nagyrészt az iszkémiás szívbetegségek (mintegy 15%) és a stroke (több mint

7%) állt. A nők minden ötödik elvesztett egészséges életéve ez utóbbi két betegségre vezethető vissza.

Második helyen – 2010-hez mérten némi csökkenést mutatva – a veszteségek ötödét kitevő rosszindulatú daganatok álltak. Köztük a legnagyobb veszteséget a tüdő-, az emlő- és a vastagbélrák okozta, hasonlóan 2010-hez.

A betegségek következő csoportja 2-5% közötti mértékben járult hozzá a veszteségekhez. A mozgásszervi, az idegrendszeri, valamint a lelki betegségek okozta veszteségek 5% körül szóródtak. Az előbbi kettőben némi növekedés volt megfigyelhető 2010-hez viszonyítva.

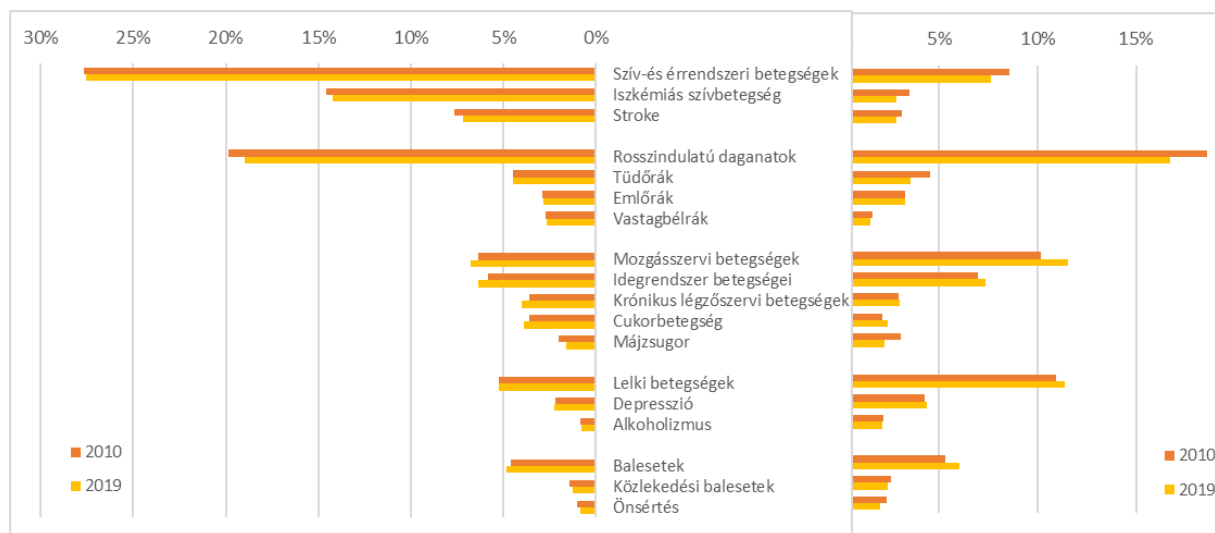
A sérüléseket tekintve megállapítható, hogy a legnagyobb veszteséget, mintegy 5%-os arányban a balesetek okozták mindkét vizsgált évben. A nők 20-54 éves korosztályában a 2019-es egészségveszteség összesen 418 ezer év volt, ami a teljes női lakosság összes veszteségének 23%-át tette ki. A százezer főre számított veszteség 18 324 év volt, ami mintegy 4%-os csökkenést jelentett a 2010-es értékhez viszonyítva. Ebben a női korosztályban a krónikus nem fertőző betegségek okozta veszteségek tették ki az összes veszteség 84%-át, a sérülések a 11%-át, és a fertőző, az anyasági és újszülöttkori, valamint a táplálkozási betegségek az összes veszteség 5%-át.

Az elvesztett egészséges életévek betegségek szerint megoszlása a 20-54 éves korcsoportban jelentősen eltért a teljes női lakossággal

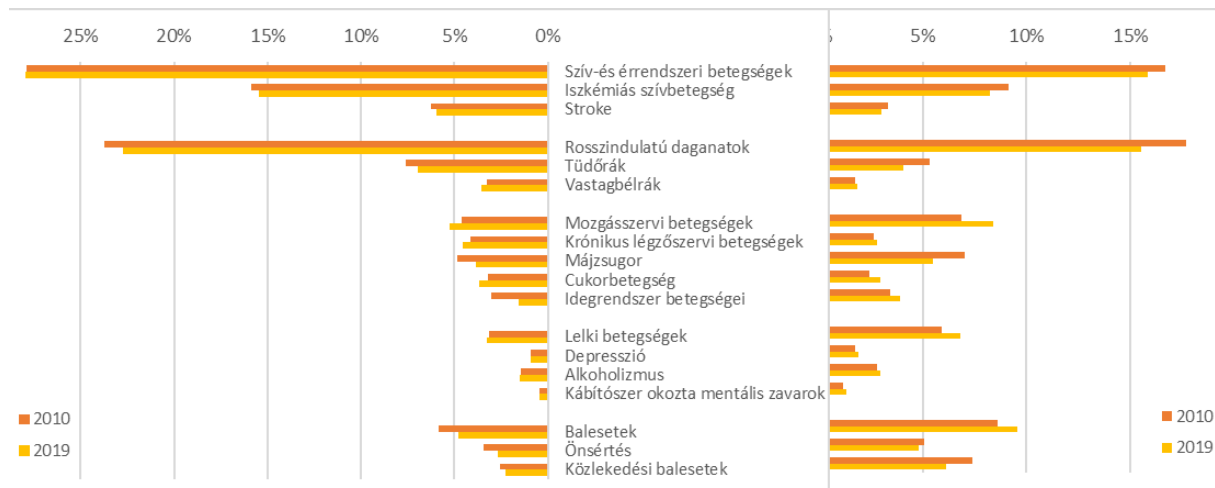
összevetve: a veszteségek nagy részét (17%) a daganatos megbetegedések okozták, igaz, kisebb csökkenés 2010-hez viszonyítva megfigyelhető volt. [7. ábra; jobb oldal] A szív-érrendszeri betegségek (8%) mind a mozgásszervi (12%), mind a lelki (11%) betegségeknél kisebb veszteséget okoztak a fiatal-középkorú felnőtt nőknél. 2019-ben Magyarországon a férfiak 1,9 millió egészséges életévet veszítettek, ami százezer főre számítva 41 367 év volt, mintegy 5%-kal kevesebb, mint 2010-ben.

A férfiak körében a krónikus nem fertőző betegségek okozta veszteségek tették ki 2019-ben az összes veszteség 86%-át, a sérülések a 12%-át, és a fertőző, az újszülöttkori, valamint a táplálkozási betegségek az összes veszteség 3%-át.

7. ábra: Betegségek miatt elvesztett egészséges életévek (ELÉV) teljes veszteségen belüli részaránya a teljes férfi lakosságra (bal oldal) és a 20-54 éves férfiaknál (jobb oldal) 2010-ben és 2019-ben

6. ábra: Betegségek miatt elvesztett egészséges életévek (ELÉV) teljes veszteségen belüli részaránya a teljes női lakosságra (bal oldal) és a 20-54 éves nőknél (jobb oldal) 2010-ben és 2019-ben

2019-ben – hasonlóan 2010-hez – a szív- és érrendszeri betegségek okozták a legnagyobb, közel 30%-os egészségvesztésüket. [6. ábra, bal oldal] A veszteségeket – hasonlóan, mint a nőknél – nagyrészt az iszkémiás szívbetegségek (mintegy 15%) és a stroke (mintegy 6%) okozták, melyek együtt az összes veszteség ötödét tették ki.

Második helyen – 2010-hez képest némi csökkenést mutatva – a veszteségek közel negyedét kitevő rosszindulatú daganatok okozta veszteségek álltak. Köztük a legnagyobb veszteséget a tüdő- és a vastagbélrák okozta – 2010-hez hasonlóan.

A következő jelentősebb, 5% körüli veszteséget okozó betegségek a mozgásszervi, a krónikus légzőszervi betegségek, a májzsugor, illetve a balesetek. Míg az előző kettőben kisebb növekedés, az utóbbi kettő esetén kisebb csökkenés figyelhető meg 2010-hez képest.

A 20-54 éves férfiak által elvesztett egészséges életévek tették ki a teljes férfi lakosság veszteségeinek közel 30%-át. Ebben a korosztályban a krónikus, nem fertőző betegségek az összes veszteség 75%-áért, a sérülések a 21%-áért, és a fertőző, az újszülöttkori, valamint a táplálkozási betegségek pedig 4%-áért voltak felelősek.

A 20-54 éves férfi korosztályban a szív- és érrendszeri és a daganatos betegségek (16%-16%) okozták a legnagyobb veszteséget. [6. ábra; jobb oldal] Mindkét betegségcsoportban csökkenés mutatkozott 2010-es értékekhez viszonyítva. Ebben a korosztályban kiemelendő a

balesetek közel 10%-os részaránya, ami a többi sérüléssel együtt a veszteségek ötödét okozta.

A Központi Statisztikai Hivatal a 2019-ben elvégzett [Európai Lakossági Egészségfelmérés \(ELEF2019\)](#) krónikus betegségekre vonatkozóan megállapítja:

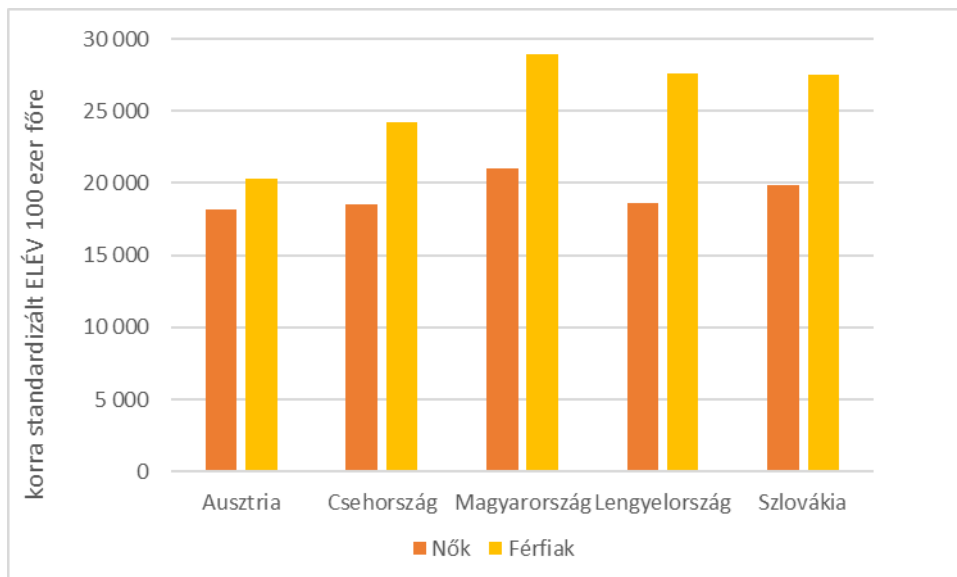
A magyar lakosság 61, ezen belül a férfiak 57, a nők 65%-ának volt a felmérést megelőző 12 hónapban olyan, hosszantartó betegsége, amit orvos állapított meg. A leggyakoribb krónikus betegség a magas-vérnyomás-betegség, amelyben majdnem minden harmadik magyar (a férfiak 29, a nők 33%-a) szenved. Ezt követi két mozgásszervi betegség: a lakosság egyötöde (a férfiak 17, a nők 22%-a) küzd derék- és hátfájással, 15%-a (a férfiak 13, a nők 17%-a) pedig ízületi porc-kopással (arthrosissal).

Elvesztett egészséges életévek nemzetközi összehasonlításban

2019-ben a magyarországi egészségvesztések meghaladták a visegrádi országok és Ausztria veszteségeit mind a nőknél, mind a férfiaknál. [8. ábra] A legnagyobb különbség az osztrák értékekkel összevetve adódott: a magyar nőknél 16%-kal, férfiaknál 42%-kal volt magasabb. A magyar egészségvesztések a szlovák értékekhez álltak a legközelebb: azokat a nőknél 6%-kal, a férfiaknál 5%-kal haladták meg a magyar értékek.

A férfiak egészségvesztései mindegyik országban nagyobbak voltak a nőkéknél. A legnagyobb különbség Lengyelországban (48%), utána Magyarországon és Szlovákiában (38-38%), a legkisebb Ausztriában (12%) volt.

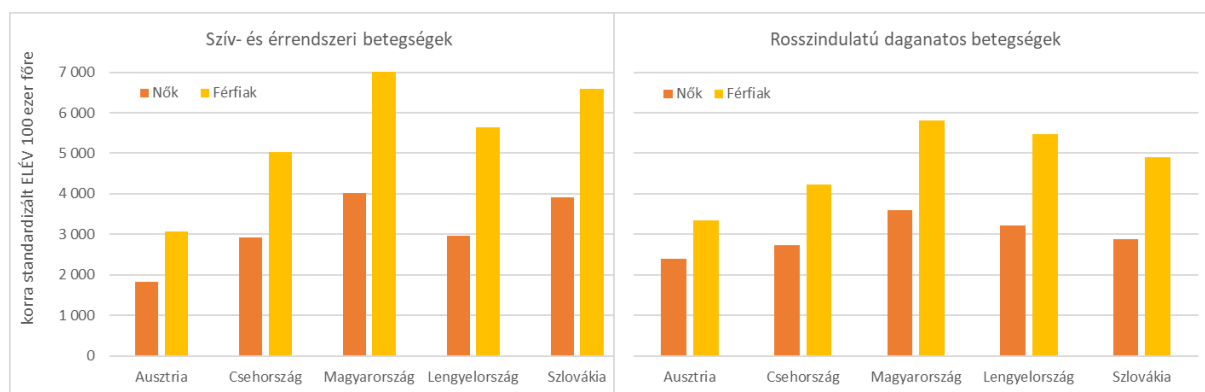
8. ábra: Egészségvesztések a visegrádi országokban és Ausztriában nemek szerint, 2019

2019-ben Magyarországon a szív- és érrendszeri betegségek, valamint a rosszindulatú daganatok okozta veszteségek meghaladták mind a visegrádi országokban, mind az Ausztriában mért értékeket. [9. ábra] A legnagyobb magyar többletvesztést mind a szív- és érrendszeri betegségek (nők: 219%-kal; férfiak: 234%-kal volt magasabb), mind a daganatos betegségek (151%-kal; 174%-kal magasabb magyar érték)

esetében Ausztriához viszonyítva lehetett kimutatni. Magyarország legkevésbé Szlovákiához képest maradt el a szív- és érrendszer okozta betegségek (103%-kal; 109%-kal magasabb magyar érték), míg a daganatos betegségek esetében a magyar adatok legkisebb mértékben Lengyelország értékeit múlták felül (112%-kal; 106%-kal magasabb magyar érték).

9. ábra: A legnagyobb részarányt képviselő betegcsoportok okozta veszteségek a visegrádi országokban és Ausztriában nemek szerint, 2019

Kockázati tényezők súlya az egészségvesztésekben

Elvesztett egészséges életévek

A magyar nők 2019-ben elszenvedett összes egészségvesztésének felét lehetett kockázati tényezőkre visszavezetni.^{vi} 2010-ben és 2019-ben is a nők kockázati tényezőhöz kapcsolt egészségvesztéseinek döntő részét négy kedvezőtlen élettani állapot és két viselkedési kockázat okozta: sorrendben a magasvérnyomás-betegség, a magas testtömegindex, a magas vércukor- és koleszterinszint, a dohányzás és a magas sófogyasztás. [10. ábra; bal oldal]

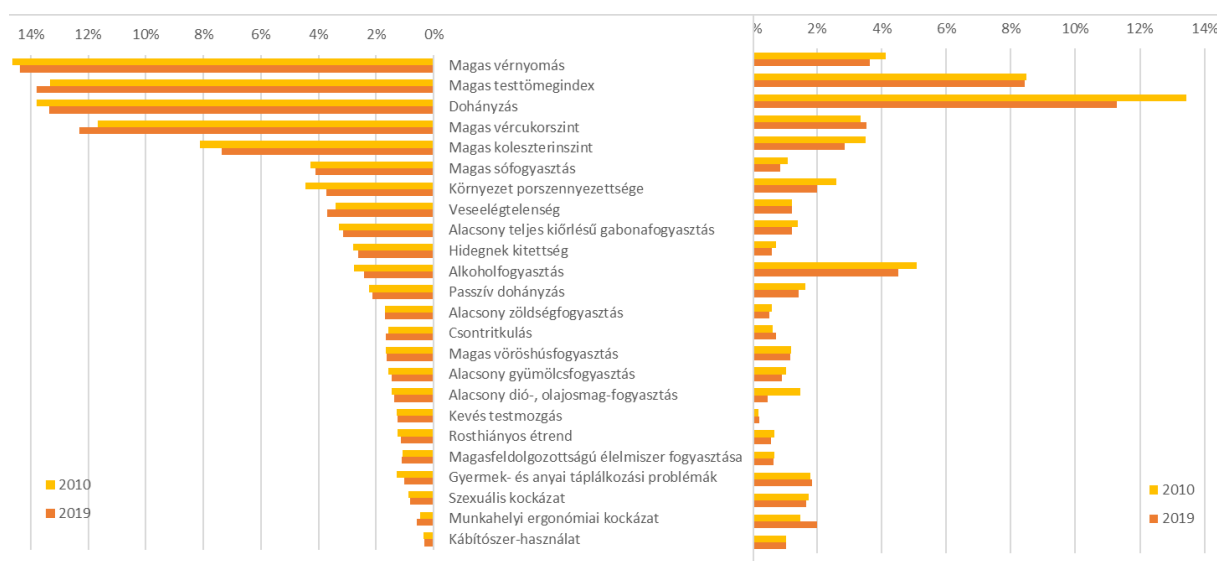
A 20-54 éves nők körében az egészségvesztések egyharmadát lehetett csak kockázati tényezőkhöz kötni. A kockázatokhoz kapcsolt részarányok a teljes női népességhez viszonyítva

eltérően alakultak. [10. ábra; jobb oldal] Az összes kockázati tényezőhöz kapcsolt veszteség legnagyobb részét két viselkedési és négy élettani kockázati tényező okozta: gyakorisági sorrendben a dohányzás, a magas testtömegindex, az alkoholfogyasztás, a magasvérnyomás-betegség, a magas vércukor- és koleszterinszint. Egyedül a dohányzás okozta veszteségeknél volt megfigyelhető jelentősebb, több mint -2%-os változás 2010-hez viszonyítva.

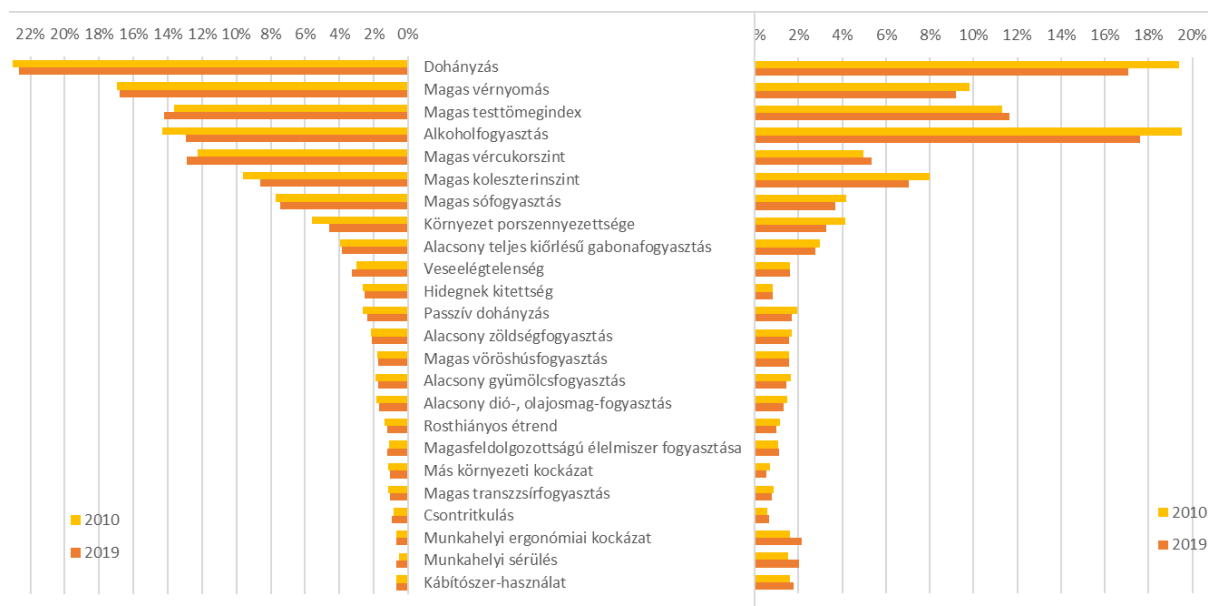
A magyar férfiak 2019-ben elszenvedett egészségvesztéseinek 62%-a kockázati tényezőkhöz volt köthető, [11. ábra; bal oldal] míg a nőknél ez az érték csak 50% volt. A kockázati tényezők sorrendje a nőkéhez hasonlóan alakult 2010-ben és 2019-ben is, de a férfiaknál a 14%-os részarányt képviselő alkoholfogyasztás a legnagyobb veszteséget okozó kockázatok közé került.

^{vi} A másik feléről a rendelkezésre álló vizsgálatok nem adnak információt, így azt kockázati tényezőkkel nem tudják magyarázni. A következőkben az egészségvesztések azon felére vonatkozó megállapítások olvashatók, amelyeket a tudományos bizonyítékok alapján kockázatokhoz lehetett kötni.

10. ábra: Legalább 1% veszteséget okozó kockázati tényezők teljes veszteségen belüli részaránya a teljes női lakosságra (bal oldal) és a 20-54 éves nőknél (jobb oldal) 2010-ben és 2019-ben

11. ábra: Legalább 1% veszteséget okozó kockázati tényezők teljes veszteségen belüli részaránya a teljes férfi lakosságra (bal oldal) és a 20-54 éves férfiaknál (jobb oldal) 2010-ben és 2019-ben

A 20-54 éves férfiak egészségvesztéseinek 52%-át lehetett kockázati tényezőkre visszavezetni, míg az ilyen korú nők esetében ez csak 35%-ot tett ki. [11. ábra; jobb oldal] Az alkoholfogyasztás és a dohányzás okozta a legnagyobb mértékű egészségvesztést, majd az egész-

ségtelen étrendhez kapcsolódó kockázatok következtek. 2010-hez viszonyítva az okozott veszteségek mintegy 2%-os csökkenése figyelhető meg mind a dohányzás, mind az alkoholfogyasztásnál.

A Központi Statisztikai Hivatal 2019-ben elvégzett [Európai Lakossági Egészségfelmérés \(ELEF2019\)](#) kockázati tényezőkre vonatkozóan megállapítja:

A dohányzás terén kedvező változások következtek be: 2009 és 2019 között csökkent a napi rendszerességgel, vagy alkalmanként dohányzók aránya, ugyanakkor nőtt azoké, akik még soha nem gyújtottak rá. 2019-ben a 15 évesek és annál idősebbek egynegyede naponta dohányzott, 2,3%-a alkalmi dohányos volt, 73%-a jelenleg nem dohányzik, utóbbiak közül minden negyedik (a lakosság 18%-a) korábban dohányzott, de már leszokott.

A lakosság 6,3%-a fogyaszt alkoholt napi szinten, 19%-a legalább hetente (de nem naponta), 21%-a legalább havonta (de ritkábban, mint hetente), 24%-a ritkábban, mint havonta és 29%-a egyáltalán nem iszik alkoholt.

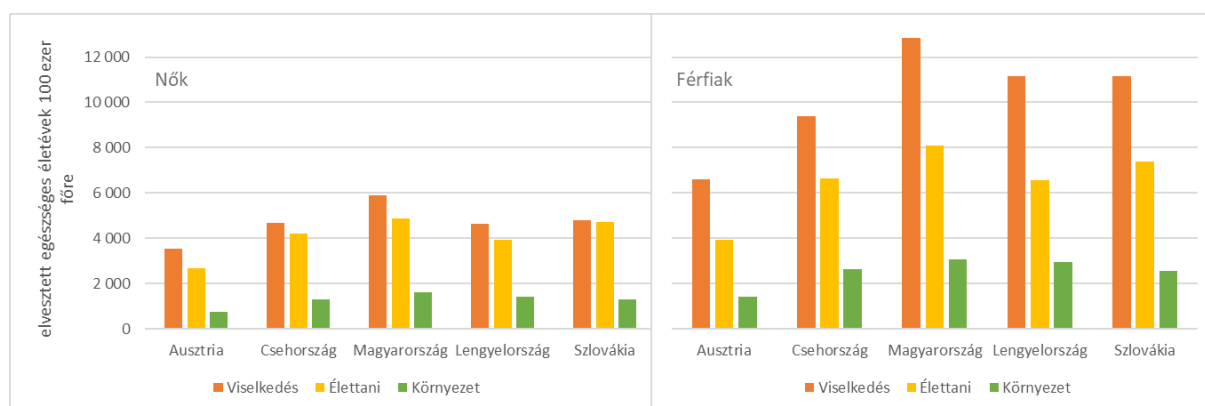
Az alkoholfogyasztás gyakorisága nemek szerint jelentős eltéréseket mutat. A férfiak körében magasabb a legalább havonta alkoholt fogyasztók, a nőknél pedig a ritkábban, mint havonta vagy soha nem ivók aránya. A férfiak több mint egytizede (11%), a nőknek csak 1,8%-a fogyaszt naponta alkoholt. A férfiak 19, a nők 39%-a soha nem iszik.

Elvesztett egészséges életévek nemzetközi összehasonlításban

2019-ben a magyar nők és férfiak mindhárom kockázati tényezőcsoportban, azaz a viselkedési, az élettani és környezeti kockázatok csoportját tekintve több egészséges életévet vesztek el, mint a nemzetközi összehasonlításba bevont többi ország lakosai. [12. ábra] A viselkedési kockázatok okozta veszteségek valamennyi országban meghaladták mind a környezeti, mind az élettani kockázatokét: a magyar nőknél 261%-kal a környezeti és több mint 21%-kal az élettani kockázatokét; a magyar férfiaknál ezek az értékek 316% és 59% voltak. A visegrádi országokban a magyarhoz hasonló különbségek voltak megfigyelhetők. A viselkedési kockázatokhoz kapcsolható veszteségek részaránya jóval meghaladta a környezeti kockázatokét, a különbség – a többi országhoz viszonyítva – Ausztriában volt a legmagasabb (nőknél: 373%-kal, férfiaknál: 361%-kal).

2010-hez viszonyítva 2019-re az egészségveszteségek a nőknél 7-9%-os (Ausztria-Lengyelország), férfiaknál 11-16%-os (Csehország-Magyarország) csökkenést mutattak a vizsgált országokban.

12. ábra: Elvesztett egészséges életévek (ELÉV) 100 ezer főre a visegrádi országokban és Ausztriában nemek szerint, 2019

HIVATKOZÁSOK

- ¹ OECD/European Union (2020), Health at a Glance: Europe 2020: State of Health in the EU Cycle, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/82129230-en>.
- ² Vitrai J. [Európai Egészségpillanatkép 2018. Vezetői Összefoglaló](#). Egészségfejlesztés, 2019;61(2):84-87 doi:10.24365/ef.v61i2.580.
- ³ Vitrai J. [Egészség az EU-ban: Magyar egészségügyi országprofil](#). Egészségfejlesztés, 2019;61(2):82-83 doi:10.24365/ef.v61i2.579
- ⁴ Editorial: Global health: time for radical change? The Lancet, 2020;396(10258):1129 doi:10.1016/S0140-6736(20)32131-0
- ⁵ Vitrai J, Bakacs M. [Új mutató a hazai egészségügy eredményességének mérésére: az egészségügyi ellátás hozzáférhetősége és minősége index](#). Egészségfejlesztés, 2018;59(4)27-33 doi:10.24365/ef.v59i4.349
- ⁶ Vitrai J, Bakacs M. [Cikkismertetés: A Globális Betegségteher Vizsgálat legutóbbi „nagy dobása” \[Article review: Last “big throw” of the Global Burden of Diseases Study](#). Egészségfejlesztés, 2018;59(6):50-62 doi:10.24365/ef.v59i6.387
- ⁷ Pál L, Szűcs S. [Cikkismertetés: Alkoholfogyasztás és az általa okozott betegségteher a világ 195 országában és különböző régióiban 1990 és 2016 között: szisztematikus elemzés a 2016-os Globális Betegségteher Vizsgálathoz](#). Egészségfejlesztés, 2019;60(1):59-60 doi: 10.24365/ef.v60i1.388
- ⁸ GBD 2019 Diseases and Injuries Collaborators. Global burden of 369 diseases and injuries in 204 countries and territories, 1990–2019: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2019. Lancet 2020; 396: 1135–59 doi: 10.1016/S0140-6736(20)30925-9
- ⁹ GBD 2019 Risk Factors Collaborators. Global burden of 87 risk factors in 204 countries and territories, 1990–2019: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2019. Lancet 2020; 396: 1223–49 doi: 10.1016/S0140-6736(20)30752-2